

Efterskrift

Ligesom 1. Verdenskrig delte de europæiske nationer, splittede den også det europæiske kulturparnas. Det var ikke få forfattere, kunstnere og intellektuelle, der i den usædvanligt varme sommer 1914 blev grebet af euforisk krigsbegejstring. Den senere nobelprismodtager Thomas Mann kastede sig ved krigsudbruddet ud i en varm hyldest af tysk militarisme som 'kulturens' forsvar mod den dekadente franske 'civilisation'. 93 fremtrædende tyske intellektuelle og kunstnere, heriblandt nobelprismodtageren fra 1912 Gerhart Hauptmann, udsendte den 4. oktober et fælles 'opråb til kulturverdenen' ("An die Kulturwelt! Ein Aufruf"), der forsvarede Tysklands overfald på det neutrale Belgien og fornægtede de stedfundne krigsforbrydelser mod civilbefolkningen.

De modsagdes imidlertid af Thomas Manns storebror Heinrich Mann, der undsagde militarismen, ligesom Stefan Zweig i Svejts, Henri Babusse og Romain Rolland i Frankrig.

Herhjemme fulgte en række forfattere trop og tog engageret parti i krigen, oftest for Tyskland: Karl Larsen hylkede tysk og japansk 'ånd' for dens målrettede brutalitet, Johs. V. Jensen bevægedes over Tysklands 'gamle germanerkraft', og selv en forfinet æstet som Helge Rode begejstredes i sin essaysamling *Krig og Aand* (1917) af – ja, krigens 'ånd'. Også Gyldendals magtfulde litterære direktør Peter Nansen var tyskvenlig.

De modsagdes af Georg Brandes, som uden vaklen forsvarede Danmarks neutralitet, foragtede den tyske junkerstand og anså krigen for at være ren 'idioti', blot en strid om markeder. De modsagdes også af den internationalt kendte Johannes Jørgensen, som i sin bog *Klokke Roland* (1915, den blev afvist af Gyldendals Peter Nansen, som derimod gerne udgav Karl Larsen) gendrev de 93 tyske intellektuelles 'opråb'. Og de modsagdes af Martin Andersen Nexø. Også han blev afvist af Nansen, da han foreslog denne en bog om Tyskland.

Især efter udgivelsen på tysk af *Pelle Erobreren* i føljetonudgaver med (efter danske forhold) astronomisk store oplag i meget talrige socialdemokratiske dagblade 1911 ff. og som bog 1912, havde Nexø fået et nært forhold til Tyskland, stiftet mange tyske bekendtskaber og berejst landet flittigt. Han betragtedes derfor nu af nogle danskere som 'hjemmetysker', mens han i Tyskland omvendt blev udsat for boykot pga. sin 'manglende stillingtagen' i krigen. Denne boykot var en alvorlig sag for ham, også økonomisk, idet han havde sin største læserskare i de tysktalende lande. Men hans holdning, som den gav sig udtryk i talrige foredrag og Tysklands-reportager både før og under krigen, var ganske klar: Lige så højt han satte det tyske folk og den tyske kultur, lige så meget hadede han den tyske – og al anden! – militarisme. Som god socialdemokrat beundrede han det store tyske parti som kulturbærer og anså Prøjsens junkerstand for Tysklands forbandelse. Og han havde tidligt sagt fra overfor krigen. De stadigt mere vedholdende rygter om en kommende storkrig nåede i foråret og forsommeren 1914 også til Danmark, hvor man dog nødig talte om den. Men *han* talte og skrev – imod krig. Se herom Børge Houmann: *Martin Andersen Nexø og hans samtid 1869-1919*, s. 400 ff.

Men nu dette? Alle Verdens socialdemokratier havde på den ene kongres efter den anden – således i København 1910 – erklæret, at man aldrig mere ville deltage i nogen 'broderkrig', men derimod i de respektive parlamenter stemme imod krigsbevillinger eller, om galt skulle være, vende geværene mod sine egne officerer hellere end mod sine klassefæller af andre nationaliteter. Nexø havde troet på dette, talt for det og skrevet for det. Derfor var krigsudbruddet også for ham et meningssammenbrud. "Ravnene" er hans umiddelbare reaktion.

*

"Ravnene" er en undergangsvision, der introducerer en ny genre i Nexøs novellistiske forfatterskab: Den symbolske. Hvor han hidtil var blevet opfattet som 'virkelighedsskildrer', havde han navnlig fra og med novellesamlingen *Af Dybets Lovsang* (1908) og *Pelle Erobreren* (1906-10) givet sin 'realisme' dybde ved også at fremstille sine figurer som fællesnævner, *typer* på forskellige samfundsgrupper: Tjenestepigen, proletardrengen, den gamle tids håndværker, pjalteproletaren osv.

Men hvorledes overhovedet give en 'virkelighedsskildring' af en fjern, knap nok udbrudt krig? Nexø tager mesterligt sit udgangspunkt i det nærmeste og fremstiller troværdigt den indkaldte Thurø-husmands kone som *typen* på en

krigsenke. Men han forlader derpå al 'realisme' og overlader ordet til de mytiske ravne, der grådigt forventningsfulde afventer en ny storkrig i erindringen om de foregående. Disse fremmanes ved stednavnene på de mest blodige tildragelser i nyere krigshistorie: Solferino (det sidste slag i Den italienske uafhængighedskrig, som 1859 kostede knap 40.000 soldater livet), Gravelotte (1870 i Den Fransk-tyske Krig), Mukden (i dag Shenyang, 1905 i Den Russisk-japanske krig) og endelig de aktuelle Balkankrige 1912-13.

I de følgende år skrev Nexø flere dystre fortællinger, der som denne nok kunne tage udgangspunkt i konkrete hændelser, men som derpå bevægede sig ud i det symbolske, fantastiske og allegoriske. "De tomme Pladsers Passagerer", "Brodermorderen", "Den tragiske Jonglør" og "De sorte Fugle" er blandt de kendteste.

*

Den 20. august 1914 skrev Nexø til redaktør Rasmus Herløv i Chicago:

"Jeg kom hjem fra Thurø – alene – 6 Avgust for at undersøge, om det kunde gaa an at tage Familien herhjem til Hovedstaden eller den havde bedst af at blive på Thurø. Jeg selv kunde i Parentes ikke holde ud at være dernede saa langt fra Begivenhedernes Gang og fra Efterretningscentre. Nu er Familien hjemme; vi bor ganske vist lige inden for Fæstningslinjen, men den værste Fare for at Danmark skulde blive tvunget med ind i Krigen er nu drevet over. [...] Vedlagt en lille Stemning som Verdenskrigen fremkaldte i mig, og som jeg offentliggjorde i 'Social-Demokraterne' i de tre skandinaviske Lande." (*Breve fra Martin Andersen Nexø*, brev nr. 146.)

"Ravnene" tryktes først i norsk *Social-Demokraten* i Kristiania, det nuværende Oslo, 8. august, dernæst i den danske *Social-Demokraten* 17. august; på svensk ses den derimod ikke. Året efter blev den optrykt i samlingen *Under Himmelen den blaa* (1915), hvorfra den her gengives. I disse tre tryk er den – som den eneste af alle Nexøs fortællinger – dateret, nemlig: "*Thurø, 1. August 1914.*"

Imidlertid er steds- og tidsangivelsen sandsynligvis en tilsnigelse.

30. juli 1914 udbrød der krig mellem Serbien og Østrig-Ungarn. Den 1. august erklærede Tyskland krig mod Rusland og den 3. august mod Frankrig, hvorefter verdenskrigen var en kendsgerning. At der var tale om en verdenskrig, har imidlertid næppe kunnet overskues fra Thurø den 1. august, højst at dette tegnede til at blive en omfattende europæisk krig. Men Nexø bruger netop ordet ”Verdenskrig”. Meget, herunder datoen 8. august for den første publikation af ”Ravnene”, tyder derfor på, at fortællingen først er skrevet færdig nogle dage eller en lille uge senere end angivet, da Nexø var tilbage i København og har kunnet overskue begivenhederne så nogenlunde.

Den 1. august 1914 forblev imidlertid den symbolske dato, hvorfra man regnede Verdenskrigens udbrud, og derfor fastholdt Nexø den, også i alle senere optryk.

– Henrik Yde